

FIVAS – Foreningen for Internasjonale Vannstudier
Kolstadgata 1, 0652 Oslo
fivas@fivas.org

Oslo, 22.08.

Norges nasjonale kontaktpunkt for
OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper
Oslo, Norge
oecdncp@mfa.no

Murum og Baram: Norconsults brudd på OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper ved utbygging av vannkraft i Malaysia - Klage til det norske kontaktpunktet.

Vedlagt følger FIVAS klage til OECDs kontaktpunkt. Takk for en imøtekommende holdning så langt, vi ser frem til en konstruktiv prosess.

Hilsen

Jonas Holmqvist,

Daglig leder Foreningen for internasjonale vannstudier

Klage til det norske kontaktpunktet

- **Den klagende part:**

FIVAS - Foreningen for internasjonale vannstudier

Organisasjonsnummer 971 276 266

Postadresse: Kolstadgata 1, 0652 Oslo

E-post: fivas@fivas.org
/ 93253397

www.Fivas.org

Kontaktperson

Daglig leder, Jonas Holmqvist

Telefonnummer: 93253397

Epost: Jonas.holmqvist@fivas.org

- **Bringer din organisasjon klagen inn på vegne av egne medlemmer/nære interesser eller på vegne av andre?**

Klagen bringes inn på egne vegne og i samråd med organisasjonen Save Sarawak Rivers.

- **Hvis din organisasjon foretar klagen på vegne av andre: Hvordan vil du beskrive din organisasjons mandat til å representere de berørte i denne saken?**

FIVAS har som formål å forhindre norsk deltagelse i vannkraftprosjekter med store negative konsekvenser. FIVAS har også løpende dialog med Save Sarawak Rivers Network, en organisasjon startet av sivilsamfunn og berørte grupper, som jobber med landsbyer i prosjektområdene.

- **Har du vært i kontakt med de berørte?**

FIVAS har over tid hatt dialog med den sveitsiske organisasjonen Bruno Manser Fonds som jobber med de berørte urfolksgruppene og med Save Sarawak Rivers Network (Save Rivers). FIVAS primære kontakt med de berørte går gjennom organisasjonen Save Sarawak Rivers Network som holder til i Miri i delstaten Sarawak. Save Sarawak Rivers Network ble opprettet sent i 2011 av sivilsamfunnsorganisasjoner og landsbyer berørt av vannkraftutbygging i Sarawak, de jobber tett med landsbyer berørt av utbyggingene av Murum og Baram. Alle landsbyene som ble påvirket av Murum-utbyggingen er Penan-folk. Penan er blant de fattigste i Sarawak og har gjennom årtier kjempet mot hogst og andre innskrenkninger av deres område. Urbefolkningen langs Baram-elven er mer sammensatt og består av Kayan, Kenyah og Penan. 1400 mennesker er tvangsflyttet på grunn av Murum-dammen, mens så mye som 20 000 kan bli flyttet på grunn av utbyggingen Baram-dammen. FIVAS var sammen med Save Rivers i mars 2014 i Sarawak og møtte representanter for

landsbyene. FIVAS møtte urfolk som organiserer protest mot utbyggingen av Baram-dammen og besøkte flere landsbyer i området som vil bli neddemmet, hvor vi snakket med landsbyledere og beboere. FIVAS besøkte også urfolksgrupper som var tvangsflyttet i utbyggingen av Murum-dammen og snakket med landsbyledere og beboere.

- **Hva ønsker din organisasjons å oppnå med klagen?**

Vi ønsker først og fremst å forbedre forholdene i Murum-prosjektet og Baram-prosjektet slik at de sosiale og miljømessige konsekvensene blir minst mulig, vi ønsker også at prosjektet skal overholde urfolksrettigheter og gjennomføres i tråd med best practice. I tråd med OECDs retningslinjer ønsker vi at Norconsult (1) gjennomfører tilstrekkelig *human rights due diligence* for konsekvenser av prosjektene de bidrar til. Vi ønsker parallelt med dette at Norconsult forbedrer sin policy for due diligence så den er i tråd med OECDs retningslinjer, dette innebærer også åpenhet om den samme policy, så som hvilke krav som er stilt og vurderinger som er gjort.

Vi ønsker videre at Norconsult, enten alene eller sammen med andre selskaper, tar en aktiv rolle i dialog med bestiller for å (2) bringe prosjektet i samsvar med internasjonale retningslinjer og menneskerettigheter.

Viser det seg umulig å forbedre forholdene for prosjekt-berørte, slik at menneskerettigheter ikke brytes og internasjonale retningslinjer følges, ønsker vi at Norconsult trekker seg fra alle prosjekter knyttet til utbyggingene og oppfordrer andre norske aktører til å gjøre det samme.

Om den innklagede part

Norconsult,

Besøksadresse: Vestfjordgaten 4, NO-1338 Sandvika / Postadresse: P.O.Box 626, NO-1303 Sandvika

Norconsults datterselskap i Malaysia:

NorPower Sdn Bhd
Lot 7702, 2nd Floor, Jalan Pending,
93450 Kuching, Sarawak, Malaysia
Tel: +60 82331600
Fax: +60 82349600

- **Hvorfor er dette selskapet relevant for det norske kontaktpunktet?**

Klagen gjelder selskapets praksis i arbeid med *human rights due diligence* og åpenhet rundt dette. Hovedkontoret er derfor den avgjørende part.

Om klagen

- **Gi en beskrivelse av den kritikkverdige praksis, så konkret og detaljert som mulig, inkludert informasjon om hvor forholdet eller forholdene har funnet sted, og eventuell utvikling.**

Norconsult bidrar gjennom sine kontrakter med Sarawak Energy til utbyggingen av flere vannkraftverk i delstaten Sarawak, Malaysia. Utbyggingene bryter med internasjonal god praksis og med urfolksrettigheter. Norconsult gir ikke informasjon om hvilke vurderinger de har gjort av prosjektene, og selskapet har tilsynelatende ikke hatt dialog med sin kontraktspartner Sarawak Energy for å forsøke å minimere negative konsekvenser av utbyggingene. Norconsult har opplyst på sine nettsider at de har kontrakter med Sarawak Energy knyttet til flere utbygginger, kontraktene er oppgitt å dreie seg om Completion Management System og Pre-engineering phase. Informasjonen om kontraktene er tilsynelatende ikke lenger tilgjengelig på Norconsults nettside.ⁱ

FIVAS klager inn Norconsult fordi det ikke er gitt informasjon om hvilke vurderinger av konsekvenser for menneskerettigheter det er gjort i forbindelse med aktsomhetsvurderinger. Dette ser vi som et brudd på retningslinjene om åpenhet. Manglende åpenhet gjør at det også kan være mangler i gjennomføring av aktsomhetsvurderinger, noe som vil være et brudd på de overordnede retningslinjene kapittel II, og kapittelet om menneskerettigheter, kapittel IV. Videre mener vi at prosjektene Norconsult er involvert i bryter med internasjonale konvensjoner og at Norconsult har et ansvar for konsekvenser av disse bruddene selv om ikke Norconsult forårsaker dem direkte, slik beskrevet i de overordnede retningslinjene, punkt 12 og 13, og i retningslinjer om menneskerettigheter, punkt 3. Norconsult informerer i brev per 13.05.14 om at de har gjort en integrity due dilligence av sine kontraktspartnere, men har ingen henvisning til en due dilligence av utbyggingsprosjektene eller en vurdering av negative konsekvenser for rettigheter.

Utbyggingene er en del av den offentlige utviklingsplanen SCORE. Det er rettet kritikk mot dette programmet, men vi anser dette programmet for å ikke vedkomme klagen direkte.

Brudd på urfolks rettigheter og internasjonalt anerkjente retningslinjer

Utbyggingen av Murum-dammen brøt med urfolks rettigheter til selvbestemmelse over eget land og til fritt informert forhåndssamtykke (FPIC) i konsultasjonene om utbyggingen. Urfolks rett til meningsfulle konsultasjoner og FPIC har grunnlag i ILO konvensjon 169 og FNs erklæring om urfolks rettigheter (UNDRIP), FPIC er også gjenspeilet i internasjonal beste praksis gjennom IFC sine Performance Standards¹. Utbygger, Sarawak Energy Berhad, hevder å følge UNDRIP, Ekvatorprinsippene og IFCs Performance Standardsⁱⁱ. Malaysias menneskerettskommisjon, Suhakam, påpekte allerede i 2009 at prosessen ikke møtte forventninger til fritt informert forhåndssamtykke.ⁱⁱⁱ Suhakam sendte igjen en representant til området i juni dette år for å undersøke klager fra penan befolkningen.^{iv}

Flere landsbyer flyttet av Murum-prosjektet bestrider at de har samtykket til å flytte. Det er også rettet kritikk mot måten konsultasjoner er gjennomført på. Konsultasjonene gjennomført har ikke vært frie for tvang og ikke gitt landsbyene fri tilgang til informasjon, slik prinsippene for FPIC legger til grunn. Berørte grupper fikk ikke se prosjektets miljøkonsekvensstudie, EIA, eller sosialkonsekvensstudie, SIA, og ble heller ikke forelagt noen foreløpig resettlement-plan. Videre bryter prosjektet med en rekke rettigheter beskrevet i UNDRIP og retningslinjer gitt i IFC sine

---

¹ Begrepet FPIC brukes først i 2012 revisjonen av IFC PS, i 2006 versjonen er dette formulert som «good faith negotiations».

performance standards, blant annet er EIA og SIA ikke gjennomført eller offentliggjort før byggestart slik det kreves. Mer om utbyggingen av Murum og konsekvenser for de berørte kan leses i Brun Manser Funds rapport «Sold down the river» fra 2012 og Suhakams rapport fra 2009.

Ved vårt besøk fortalte landsbyledere som protesterte mot utbyggingen av Baram at konsulenter hadde kommet til landsbyene deres og bedt beboere om å fylle inn skjemaer for å kartlegge eiendom. Innbyggerne var bedt om å fylle inn skjemaene med blyant, men signere med pen. Fra andre landsbyer er vi blitt fortalt at det ikke er skjedd konsultasjoner, men at representanter for statlige myndigheter er kommet på besøk og har holdt møter hvor de informerer om at det skal bygges ut vannkraft og hvorfor utbyggingen er bra.

Vi frykter at gjennomføringen av utbyggingen av Baram vil følge et lignende mønster som Murum hvor utbygging settes i gang uten at det er gjennomført reelle konsultasjoner eller oppnådd fritt, informert forhåndssamtykke fra de berørte urfolkssamfunnene. Landsbyene er gått sammen om å sperre området for vannkraftutbyggerne og vil ikke tillate forundersøkelser eller maskiner å komme til stedet før reelle konsultasjoner har funnet plass. De møtene mellom utbygger og landsbyer som har funnet sted bærer preg av å være informasjonsmøter om hva som vil skje heller enn å være konsultasjoner. Landsbyer og enkeltgrupper blir også gitt gaver av representanter for utbygger, landsbylederne anser dette som bestikkelser og har politianmeldt et tilfelle av utdeling av kontanter til flere landsbyer i desember 2013^v.

Save Rivers skriver i en rapport fra august inneværende år at konsulenter som har besøkt landsbyene ikke gir informasjon om hva de samler inn informasjon til, eller har forklart hva en SEIA er. Informasjon er også gitt på språket Bahasa Melayu, noe som ikke er morsmål og ikke snakkes av alle i de berørte landsbyene. Kanskje mest alvorlig er beretningene om at konsulentene er kommet med forskjellige overtalelestaktikker og trusler, som at landsbybefolkningen ikke vil få kompensasjon om de ikke deltar i undersøkelsene. Mer om konsultasjonene kan leses i rapporten «No consent to proceed».

Urfolk i områdene berørt av Murum-dammen og i området berørt av Baram-dammen har fått sine grunnlovsgitte rettigheter til eget land tilsidesatt. Malaysia har et pluralistisk legalt regime som gir urfolks tradisjonelle lov og styresett juridisk parallelt med andre lovsystemer. Grunnloven sikrer blant annet 'Native Customary Rights' (NCR) til land. Disse rettighetene brytes imidlertid av delstatsadministrasjonen regelmessig. Før utbyggingen av dammene ble det offentliggjort at NCR var tilsidesatt for alle som bodde i området som var berørt av dammen. Kunngjøringen er signert departementsråden i departementet for ressursplanlegging og miljø og tilskrives ministeren. Offentliggjøringen skjedde i en nasjonal avis og ble ikke gjort kjent i de berørte områdene.

Urfolk som har demonstrert mot utbygging av Murum-dammen har blitt trakassert av politiet. Demonstrantene er blitt sperret inne, og andre er nektet å komme frem til dem med mat og vann. Flere demonstranter er også utsatt for vilkårlig arrest.

Blokaden som er satt opp for å stenge selskapet ute fra området Baram-dammen skal bygges er nå varslet om at blokaden skal fjernes. Vi er bekymret for at dette skal føre til nye sammenstøt.

Vi ser også svært alvorlig på at oppfyllingen av Murum-reservoaret startet i september 2013 mens det ennå var konflikt om resettlement-planer. Varsel om oppfyllingen ble ikke gitt til de seks penan-landsbyene Long Watt, Long Luar, Long Tangau, Long Menapa, Long Singu og Long Malim. Det rapporteres også at landsbyen Long Watt ble påtent av ukjente gjerningsmenn^{vi}.

Disse hendelsene viser at det er en risiko for brudd på menneskerettigheter som følge av gjennomføringen av prosjektet. Vi mener at risikoen er tydelig nok til at involverte selskaper må

gjøre en «due dilligence»-vurdering av menneskeretts-situasjonen. En *due dilligence* må videre følges opp av selskapet i tråd med forventninger i retningslinjene.

Utbyggingselskapet Sarawak Energy har hovedansvaret for mange av disse overtredelsene. Noen av bruddene på nasjonal lov og menneskerettigheter ligger også hos Sarawaks myndigheter. Den nære koblingen mellom Sarawak Energy og delstaten gjør dette ekstra problematisk. Vi mener at Norconsults ansvar ligger i å vurdere risikoen for grove etiske brudd i prosjekter de medvirker til og å ta opp disse i dialog med sine kontraktpartnere.

- **Etter din mening, hvilken eller hvilke bestemmelser i OECDs retningslinjer har det innklagede foretaket ikke overholdt?**

II. OVERORDNEDE RETNINGSLINJER

A. [Selskapene] bør

2. respektere de internasjonalt anerkjente menneskerettighetene til dem som berøres av virksomheten deres,

10. gjennomføre risikobaserte aktsomhetsvurderinger, for eksempel ved å innarbeide dem i selskapets systemer for risikostyring, for å kartlegge, forebygge og begrense faktiske og potensielle negative konsekvenser som beskrevet i punkt 11 og 12, og å gjøre rede for hvordan disse konsekvensene håndteres. Arten og omfanget av aktsomhetsvurderinger avhenger av den konkrete situasjonen,

11. unngå å forårsake eller medvirke til negative konsekvenser som følge av egen virksomhet i saker som omfattes av retningslinjene, og håndtere slike konsekvenser når de måtte forekomme,

12. bestrebe seg på å forebygge eller begrense negative konsekvenser selv om de ikke har medvirket til dem, når de aktuelle konsekvensene likevel er direkte knyttet til deres virksomhet, varer eller tjenester gjennom en forretningsforbindelse. Hensikten her er ikke å velte ansvaret fra enheten som er årsaken til de negative konsekvensene, over på selskapet som den har forretningsforbindelse med,

13. i tillegg til å håndtere negative konsekvenser i forbindelse med saker som omfattes av retningslinjene, der det er praktisk mulig oppmuntre forretningspartnere, herunder leverandører og underleverandører, til å følge prinsipper for ansvarlig forretningspraksis i samsvar med retningslinjene,

III. OFFENTLIGGJØRING AV OPPLYSNINGER

1. Selskapene bør forsikre seg om at de offentliggjør nøyaktige opplysninger om alle vesentlige forhold som angår deres virksomhet, oppbygning, økonomiske situasjon, resultater, eierskap og ledelse innen rimelig tid. Disse opplysningene bør offentliggjøres for selskapet som helhet, eventuelt også for forretningsområder eller geografiske områder. Selskapenes politikk for offentliggjøring av opplysninger bør tilpasses deres art, størrelse og beliggenhet, samtidig som det tas tilbørlig hensyn til kostnadene, kravet til konfidensialitet i forretningsvirksomhet og andre konkurransehensyn.

2. Selskapenes politikk for offentliggjøring av opplysninger bør omfatte, men ikke begrenses til vesentlige opplysninger om

f) forutsigbare risikofaktorer, og g) spørsmål som gjelder arbeidstakere og andre interessenter,

3. Selskapene oppfordres til å offentliggjøre også andre opplysninger, blant annet:

b) retningslinjer og andre regler for atferd som selskapet følger, datoen da de ble vedtatt, samt landene og enhetene som disse erklæringene gjelder for,

c) selskapets resultater sammenholdt med disse erklæringene og reglene,

d) opplysninger om systemer for internrevisjon og risikohåndtering og for å sikre at selskapet etterlever lover og forskrifter,

IV. MENNESKERETTIGHETER

Statene plikter å verne om menneskerettighetene. Selskapene bør, i samsvar med internasjonalt anerkjente menneskerettigheter, de internasjonale menneskerettighetsforpliktelsene til landene der de driver virksomhet, samt relevante nasjonale lover og forskrifter,

1. respektere menneskerettighetene, hvilket betyr at de bør unngå å krenke andres menneskerettigheter og bør håndtere negative konsekvenser de er innblandet i på menneskerettighetsområdet,

3. bestrebe seg på å forebygge eller begrense negative konsekvenser på menneskerettighetsområdet som er direkte knyttet til deres virksomhet, varer eller tjenester gjennom en forretningsforbindelse, selv om de ikke har medvirket til dem,

4. innarbeide i sine retningslinjer en forpliktelse til å respektere menneskerettighetene,

5. gjennomføre aktsomhetsvurderinger på menneskerettighetsområdet som står i forhold til selskapets størrelse, virksomhetens art, konteksten virksomheten finner sted innenfor, samt faren for negative konsekvenser på menneskerettighetsområdet,

Vi viser også spesielt til kommentar 41 til kapittelet om Menneskerettigheter:

41: I punkt 1 omfatter håndtering av faktiske og potensielle negative konsekvenser på menneskerettighetsområdet iverksetting av tiltak for å kartlegge, forebygge (der det er mulig) og begrense potensielle konsekvenser på menneskerettighetsområdet, avbøte faktiske konsekvenser og gjøre rede for hvordan negative konsekvenser på menneskerettighetsområdet blir håndtert. Begrepet «krenke» viser til negative konsekvenser et selskap kan påføre enkeltpersoners menneskerettigheter.

Kapittelet om menneskerettigheter er utformet i samsvar med FNs veiledende prinsipper om næringsliv og menneskerettigheter, og vi har derfor valgt å legge ved prinsipp 21 fra disse:

21. In order to account for how they address their human rights impacts, business enterprises should be prepared to communicate this externally, particularly when concerns are raised by or on behalf of affected stakeholders. Business enterprises whose operations or operating contexts pose risks of severe human rights impacts should report formally on how they address them. In all instances, communications should:

(a) Be of a form and frequency that reflect an enterprise's human rights impacts and that are accessible to its intended audiences;

(b) Provide information that is sufficient to evaluate the adequacy of an enterprise's response to the particular human rights impact involved;

(c) In turn not pose risks to affected stakeholders, personnel or to legitimate requirements of commercial confidentiality.

- **Oversikt over dokumentasjon**

Save Sarawak Rivers Network (2014) Rapport «No consent to proceed»,
<http://www.internationalrivers.org/files/attached-files/no-consent-to-proceed-baram-report2014.pdf>

Norconsult (2013) "Norconsult growing in Sarawak", Norconsults nettside 23.09.13 hentet 13.15
<http://www.norconsult.com/?did=9112692>

Bruno Manser Fonds (2012) Rapport: *Sold down the river*
<http://www.stop-corruption-dams.org/resources/Sold-down-the-river-BMF-dams-report.pdf>

Suhakam – Human rights commission of Malaysia (2009) The Murum Hydroelectric project and its impact towards the economic, social and cultural rights of the affected indigenous peoples in Sarawak
<http://www.suhakam.org.my/wp-content/uploads/2013/12/Murum1.pdf>

Malaysia Today (2013) *Humanitarian Crisis in Sarawak as dam empoundment destroys penan villages – Long Watt burned down in suspected arson* Artikkel publisert 23. september
<http://www.malaysia-today.net/humanitarian-crisis-in-sarawak-as-dam-empoundment-destroys-penan-villages-long-watt-burned-down-in-suspected-arson/>

Sarawak Energy Factsheet (online) og International Rivers kommentar til utdelte faktaark
<http://www.sarawakenergy.com.my/index.php/hydroelectric-projects/fact-sheets/35-hydroelectric/>
<http://www.stop-corruption-dams.org/resources/Commentary-on-SEB-Factsheet-on-Murum-Dam-Oct-2012.pdf>

Korrespondanse mellom FIVAS og Norconsult (se oversikt lenger nede)

- **Er klagen relevant for andre lands kontaktpunkt?**

Da klagen retter seg mot det norske selskapet Norconsult mener vi klagen primært er relevant for det norske kontaktpunktet.

- **Hva mener din organisasjon at det innklagede foretaket bør foreta seg for å bøte på det innklagede forholdet/de innklagede forholdene?**

Vi mener Norconsult i første rekke (1) må være åpne om hvilke vurderinger de gjør av konsekvenser for grunnleggende rettigheter i prosjekter de går inn i. Norconsult må også (2) ta opp alvorlige rettighetsbrudd og brudd på urfolksrettigheter med sin kontraktpartner. Om konsekvensene av utbyggingene Norconsult deltar i fortsatt fører til alvorlige rettighetsbrudd på tross av 1 og 2 bør Norconsult (3) trekke seg fra prosjektene.

Om kontakt med den innklagede part

- **Kontakt med Norconsult**

FIVAS henvendte seg første gang til Norconsult med en bekymring om forholdene i utbyggingen i september 2013. Vi henvendte oss til Norconsult da vi så det som svært alvorlig at oppfyllingen av Murum-reservoaret startet før alle landsbyer var flyttet og uenighet om resettlement var uløst. På grunn av sakens umiddelbare natur forsøkte vi å få direkte kontakt med Norconsults ansatte i Malaysia for å få bekreftet eller kommentert hendelsene. Gjennom seksjonens sekretær fikk vi svar på epost fra Thor A. Lynaas i Norpower Sdn Bhd per epost 30.09.13 som henviste alle forespørsler til Einar Kilde i Sarawak Energy.

Vi hadde igjen kontakt med Norconsult da vi var i Sarawak og ba om et møte for å gi Norconsult anledning til å orientere om sin deltagelse i utbyggingen av Murum og Baram den 20.03.14. Eposten ble besvart 25.03.14 med en henvisning til forrige epostutveksling.

11. april sendte FIVAS sammen med Save Sarawak Rivers og Bruno Manser Fonds et brev til Norconsult hvor vi med henvisning til de problematiske forholdene i Sarawak Energy og i damutbyggingene ba Norconsult om å trekke seg fra kontrakter med Sarawak Energy. Vi ba også om et møte i forbindelse med at representanter for Save Sarawak Rivers og berørte landsbyer var i Norge på besøk i mai.

Vi fikk ingen respons på brevet på tross av flere purringer før 16.05. I brev sendt per epost fra Compliance Officer Guro Ruud Cedell. Brev datert 13. mai er signert direktør John Nyheim. I brevet avviser Nyheim å møte oss med henvisning til at Norconsult ikke deltar i offentlig debatt. FIVAS svarte på dette brevet 19.05.

FIVAS har også hatt kontakt med Sarawak Energy parallelt med kontakten med Norconsult. Vi har imidlertid forventet større dialogvilje av Norconsult som et norsk selskap enn av Sarawak Energy, til tross for den norske ledelsen i selskapet. Etter kontakt med Einar Kilde og direktør Torstein Dale Sjøtveit per epost og telefon ga til slutt Sjøtveit oss den 20.03.14 entydig beskjed om at selskapet ikke ville ha noen dialog med FIVAS.

Oversikt over skriftlig korrespondanse. Kopi av korrespondansen er vedlagt.

«Bekymring vedr Murum Dam» Epost til Norconsult 25.09.13 Besvart 30.09.13

«Re: Norconsult i Sarawak» Epost til Norconsult 20.03.14 besvart 25.03.14

«Meeting on Norconsult's role in Sarawak, Malaysia» Sendt per post og epost 11.04.14.

«Meeting on Norconsult's role in Sarawak, Malaysia» Svar fra Norconsult, sendt per epost 16.05.

«Regarding Norconsult's role in Sarawak, Malaysia» Brev til Norconsult, sendt per epost 19.05.

Korrespondanse med Dale Sjøtveit og Kilde i Sarawak Energy Berhad fremlegges etter forespørsel.

- **Har din organisasjon tatt opp, eller tatt initiativ til å ta opp, det innklagede forholdet i andre fora?**

FIVAS har ikke tatt opp Norconsults virksomhet i andre formelle fora rettet spesifikt mot næringslivet eller næringslivets samfunnsansvar.

ⁱ "Norconsult growing in Sarawak", Norconsults nettside 23.09.13 hentet 13.15
<http://www.norconsult.com/?did=9112692> Nettsiden er ikke lenger tilgjengelig.

ⁱⁱ Sarawak Energy, Factsheets: Social and Environment impact assessment (SEIA)
<http://www.sarawakenergy.com.my/index.php/hydroelectric-projects/fact-sheets/35-hydroelectric>,
International Rivers, kommentar til 'Factsheet' (2012) [http://www.stop-corruption-dams.org/resources/Commentary on SEB Factsheet on Murum Dam Oct 2012 .pdf](http://www.stop-corruption-dams.org/resources/Commentary_on_SEB_Factsheet_on_Murum_Dam_Oct_2012_.pdf)

ⁱⁱⁱ Suhakam (2009) The Murum hydroelectric project and its impact towards the economic, social and cultural rights of the affected indigenous peoples in Sarawak. <http://www.suhakam.org.my/wp-content/uploads/2013/12/Murum1.pdf>

^{iv} The Star (2014) «Resettled Penans Complaining»,
<http://www.thestar.com.my/News/Community/2014/06/20/Resettled-Penans-complaining-State-authorities-fail-to-deliver-on-some-promises-Suhakam-notes/>

^v Sarawak report, 4. januar 2014, "Sarawak Energy Reported For 'Bribing' Natives!"
<http://www.sarawakreport.org/2014/01/sarawak-energy-reported-for-bribing-natives-expose/#commentarea>

^{vi} Malaysia Today, 23. September 2013, Humanitarian Crisis in Sarawak as dam empoundment destroys penan villages – Long Watt burned down in suspected arson
<http://www.malaysia-today.net/humanitarian-crisis-in-sarawak-as-dam-empoundment-destroys-penan-villages-long-watt-burned-down-in-suspected-arson/>